

Fogarasi György: Nekromantika és kritikai elmélet (Kísértetjárás és halottidézés Gray, Wordsworth, Marx és Benjamin írásaiban). Orbis Litterarium – Világirodalom sorozat 28. Szerkesztik: Bényei Tamás és Lőrinszky Ildikó. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2015, 250 l.

A 20. század végén és a 21. század elején az angolszász romantika kutatása gótikus, szellemjárta vidékké változott, ahol a szövegolvasatok az értelmezőt a szürkületi zóna élőhalott (vagy éppen *előhalott*) kísértetiességébe vonják. Fogarasi György könyve az ilyen spektrális művek sorába illeszthető, ahogyan dekonstruktív irodalomelméleti, nyelv- és történelemfilozófiai fejtegetéseiben négy nagy szellem (emlék)műveit járja körül, idézi meg. Az első, bevezető rész a marx-i ideológia kísérteties logikájának bemutatása kapcsán Jacques Derrida *hantológiai*járól és de man-i *protopoeia* trópusáról értekezik. Marxnál a történelem eseményeinek retorikus olvasata óhatatlanul emlékezés: küzdelem a fantomokkal, leszámolás a múlt kísérteteivel, és felkészülés a jövő szellemeinek eljövételére. Szövegértelmezéseiben Fogarasi kimutatja, hogy a 19. századi társadalom- és gazdaságfilozófiai diskurzust átszövi a romantika „spektropoetikus” (Derrida) sírbolt retorikája, miközben a kapitalizmus értéket – és arcot – ad visszajáró halottaknak, az eljövendő nemzedék pedig adósa a múlt szellemeinek. Külön érdekes a Fogarasi-kötet saját, privát szellemidézésre is figyelmet fordítani, ahogyan az egyes részekben át-meg átsétálnak az elemzéseket előmozdító, megidézett szerzők. A második, leghosszabb rész William Wordsworth romantikus természetköltészete és a Thomas Gray 18. századi „gótikus” temetői lírája között tár fel kísérteties hasonlóságokat, idekapcsolva a sírfelirat wordsworth-i értelmezését is (*Esszék sírfeliratokról*). Az „Elégia” kapcsán az epitáfium, a véset irodalomtörténeti értelmezéseiről is szó esik, miközben a bevezetőben megidézett ökonomiai retorika mentén is olvasódik a vers. A „Tinterni apátság”-ban a kedvelt természeti táj válik emlékhellyé, síremlékké, melyet a vers emberalakjai adverbív (és egyúttal averzív) performatív aktusukban ugyancsak visszajáró szellemként olvasnak. A *Prelúdium* „inszkripcionális [szerzői és olvasói] tekintete” pedig együtt látja és látatja a vers kiazmikusz átfordításait, miközben az inkarnáció logikája felől összehúzza a korábbi szálakat. Itt válik nyilvánvalóvá, hogy a romanti-

ka gyász munkája nem csak az elhunyt megőrzését és az elmúlta történő emlékezést célozza, hanem mintegy előre emlékezve, *már mindig* proleptikusan a saját halált vizionálja. A síron túli hang fikciója arcot ad a halottnak, miközben hallucinatív módon belépteti az élőt a holtak világa. Ez a rész a legkidolgozottabb és a számos primer szövegből közölt idézettel lépésre-lépésre követhető. A dekonstruktív szövegolvasat megköveteli a versidézetek eredeti nyelvű értelmezését, ám a szerző minden esetben közli lábjegyzetben a magyar fordítást. A harmadik legrövidebb, és legkevésbé kidolgozott rész Walter Benjamin és az angol romantikus költészet „elképzelt” párhuzamait villantja fel érdekes kísérletként. A romantikusoktól a modernitáshoz az átmenetet a vidéket elhagyva a folyam, az emberáradat és a város képei jelentik Wordsworth-nél (lásd a *Prelúdium* VII. könyvének elemzését). Korábban a síremlékek feliratainak „teátrális” kapitalista-piaci megközelítések már megidéződnek Benjaminsnak a hirdetésekéről és a reprodukcióról vallott nézetei, mégis meggyőzőbben illeszkedik a kötet gondolatmenetébe az, ami itt a történelem értelmezéséről és az „adósságfelhalmozás logikájáról” előhívódik. A benjamin-i „történelem anyaga” allegóriában a múlt romhalmazának olvasatakor a tekintet visszafordul, és a nyomok feltárása mindig csak lépéshátrányban mehet végbe, miközben az eseményeket értelmező hátrálva halad háttal a jövő felé (*Angelus Novus*). A kötet nehéz, eruditív olvasmány: egyrészt, mert tropológikus hálója finoman szövi át (valójában keresztül-kasul) az egyes fejezeteket; másrészt, irodalmi allúziói, filozófiai, történelmi és gazdaságtörténeti utalásai intellektuális kihívást jelentenek. A szövegek ötletgazdag elemzéseinek néhol merész asszociatív áthallásokkal (lásd például a nyugdíjrendszer nekromantikája), máshol „szellemes” szójátékokkal (vö. a szürkületi zónában *grey* / *Gray*, vagy éppen a sírbolt széf / *safe* jellege) operálnak, és még a lábjegyzetek inspiráló felvetései is újabb tanulmányok témáit vetik fel. Fogarasi György 2004-ben készült doktori értekezésének megjelenésére tizenegy évet kellett várunk, miközben a szerző folyamatosan ontja az izgalmas szövegértelmezéseket, s így kibontja a most megjelent kötet eredeti gondolatait. Csak remélni tudjuk, következő tanulmánykötetei és monográfiái hamarabb jutnak el az olvasóhoz.